

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Grižti į Lietuvą svajoja visi. Svajoja

Šiaulietė Loreta Karklelytė, praėjusią vasarą baigusi Šiaulių „Saulėtekio“ gimnaziją ir tiesiai iš mokyklinio suolo pusmečiui išvykusi padirbėti į Bostono miestą Jungtinėje Karalystėje, prisipažino, jog ilgesniam laikui išsiskirti su Lietuva ir čia esančiais artimais žmonėmis, ko gero, negalėtų.

R Sidas AKSOMAITIS
„Respublikos“ žurnalistas

Prieš metus, kalbėdama su „Respublika“, L.Karklelytė sakė, kad jos saulė šviečia ne kažkur Airijoje ar Skandinavijoje, o Lietuvoje. Pasak emigrantės dalį išbandžiusios šiaulietės, greičiausiai lygiai tą patį pasakytų ir didžioji dalis toli nuo namų jos sutiktų lietuvių, dažnai pasvajojančių apie sugrįžimą į Lietuvą. Tik ar išsipildys kada ši jų svajonė?

- Kokie keliai atvedė į Bostoną? - *pasiteiravo „Respublika“ Loreta KARKLELYTĖS.*

- Išvažiuoti padirbėti į užsienį iškart po mokyklos baigimo neplanavau. Tačiau nutiko taip, kad kelios geros draugės, nusprendusios išvykti į užsienį užsidirbti, pakvietė ir mane. Apsvarsčiusi pasiūlymą pamaniau - o kodėl gi nepabandžius? Lietuvoje kone kasdien girdime apie tautiečius, išvykstančius „arti“ į fabrikus, dirbančius ten juodą, sunkų darbą. Aš žinojau, kad ir manęs laukia darbas fabrike, todėl buvo labai smalsu pamatyti pačiai, koks tas darbas ir gyvenimas emigracijoje. Taip pat tikėjau, kad ši kelionė man bus puiki proga geriau pažinti save, užsidirbti studijoms, apmąstyti, ką labiausiai norėsiu studijuoti, suvokti, ko trokštu iš gyvenimo. Be to, norėjau patobulinti anglų kalbos įgūdžius.

- Į Angliją atvykote naktį po „Brexit“ referendumo, kuriame Jungtinės Karalystės gyventojai pasisakė dėl išstojimo iš ES. Nebaugino po šio referendumo daugelį apėmusi nežinia?

- Pamenu, galvojau - ką tik išvažiavau iš Lietuvos ir dabar manęs niekas nebeįleis į Angliją, turėsiu su visomis savo rankinėmis grįžti namo. Tačiau mane pasitikę lietuviai buvo visiškai ramūs - jie Anglijoje gyvena ir dirba jau daug metų, todėl nebijo, kad juos kas nors deportuos. Pirmą mėnesį buvo daug kalbų ir diskusijų, o po to visos baimės išnyko. Vienas anglas man sakė, kad dirbantys emigrantai jiems netrukdo, anglams pikta dėl tokių emigrantų, kurie į šalį atvyksta tik dėl pašalpų, kurie nedirba ir parazituoja.

- Ko išmokote šioje kelionėje?

- Anglija man padėjo suvokti, kad reikia branginti kiekvieną akimirką ir ja džiaugtis, nes daugiau tokios gali ir nebebūti. Dabar, kai pusmetis savarankiško gyvenimo toli nuo namų ir artimųjų jau praeityje, galiu pasakyti, kad ši tolma kelionė man buvo puiki proga pasisemti įvairiapusės patirties. Ugtelėjau daug kur - pradėdant buitiniams dalykais, kulinariniais sugebėjimais, anglų kalbos įgūdžiais ir baigiant gebėjimu priimti visus sprendimus savarankiškai. Gyvendama tėvų namuose nebuvau didelė mėgėja ruošti maistą, dažniausiai suteikdavau galimybę šiuo malonumu užsiimti mamai. O atsidūrusi svečioje šalyje žinojau, kad valgyti man niekas neparuoš. Lietuvoje iškilus menkiausiai problemai visuomet galėdavau tikėtis artimųjų pagalbos, o užsienyje visus rūpesčius turėjau spręsti pati. Iš pradžių visa tai kėlė siaubą: aš ką tik baigusi mokyklą, gyvenu svetimoje šalyje, o dar ir bendrauti įvairiose įstaigose, aiškintis iškiliančius klausimus turiu svetima kal-

ba! Išvykdama galvojau, kad angliškai kalbu gerai, bet, kai prireikė pasikalbėti su tikrais anglais, supratau, kad mano anglų kalbos žinios - kuklios. Todėl, fabrike išdirbusi po dvylika valandų, grįždavau ir sėsdavau mokyti anglų kalbos.

- O ar sunkus buvo pats darbas fabrike?

- Dirbti daržovių fabrike pradėjau praėjus trimis dienoms nuo atvykimo. Viena draugė, su kuria kartu atvykau į Bostoną, jau anksčiau buvo dirbusi panašų darbą fabrike, tad žinojau, kad turėsiu pakuoti žaliąsias daržoves, klijuoti ant pakuočių lipdukus. Darbas fabrike buvo organizuojamas dviem pamainomis po dvylika valandų, aš dirbau naktinėje pamainoje. Dienomis fabrike būdavo daugiau įtampos: daugiau valdžios, daugiau kontrolės, o kartais patikrinti darbininkų at-

vykdavo ir įvairių inspekcijų atstovai. Iš pradžių maniau, kad naktinį darbą bus nelengva ištvirti fiziškai, bet greit adaptavausi. Kur kas labiau tas darbas ir jo monotonija vargindavo psichologiškai. Kita vertus, aktyvi veikla ir nuovargis suteikdavo galimybę užsimiršti bei neprisileisti jokių liūdnu minčių. Pamažu Bostone atsirado ir draugų, dėl to ir tas miestas tapo artimesnis. Pavyzdžiui, eini per Bostoną ir susitinki savo bendradarbį - kokį nors lenką ar bulgarą, o jis tau moja ranka ir teiraujasi, kaip sekasi.

- Ar dažnai mintimis grįždavote į Lietuvą?

- Per „Skype“ programą kone kasdien susisiekdavau su artimaisiais, žinių apie įvykius Lietuvoje rasdavau ir internete, todėl nesijaučiau atitrūkusi nuo mūsų šalies. Labai stiprų namų ilgesį pradėjau jausti prieška-

lėdiniu laikotarpiu, o žmonės Anglijoje Kalėdoms ruoštis pradeda labai anksti. Ilgesys į širdį tiesiog skverbdavosi, kai paryčiais po darbo eidavau Bostono gatvėmis, - aplink skambėdavo kalėdinė muzika, aš sutikdavau šventiškai nusiteikusius žmones ir suvokdavau, kad mano artimieji ne čia, o toli Lietuvoje. Dar užpernai Kalėdos man visų pirma asocijavosi su dovanomis, o laukdama praėjusių Kalėdų aš supratau, kad svarbiausias šios šventės akcentas - tai buvimas su savo šeima. Galvoje sukosi vienintelė mintis: „Kaip noriu pamatyti savo mamą, savo sesę, tėtį, juos visus apkabinti ir tiesiog būti su jais namie.“ Kone visi lietuviai iš tos aplinkos, kurioje gyvenau Bostone, labai nori grįžti į Lietuvą, labai jos ilgisi. Bostone artimai susidraugavau su viena moterimi, kuri mane ten globojo lyg mama. Beje, ji išties labai panaši į mano mamą! Ši moteris Bostone gyvena jau septynerius metus, bet irgi svajoja vieną dieną grįžti į Lietuvą, atidaryti čia siuvyklą.

- Ar sugrįš kada į Lietuvą mūsų išeiviai?

- Labiausiai ir pati bijojau, kad man Anglijoje patiks, todėl aš, net nebaigusi jokių mokslų, taip ir liksiu dirbti tame fabrike. Jei vertintume materialinę pusę, dirbant fabrike užsidirbti išgyvenimui Anglijoje nėra sunku. Tačiau aš labai norėčiau, kad į Lietuvą sugrįžtų visi to norintys mūsų emigrantai. Jei jie norės - jie tikrai grįš.

- Kiek Lietuvoje turėtų uždirbti žmogus, kad nesizvalgytų į užsienius?

- Grįžus į Lietuvą man buvo labai įdomu nueiti į parduotuvę ir pasižiūrėti, kaip per pusę metų čia pakito kainos, ar man čia viskas atrodoys brangu. Palyginus kainas mūsų šalies ir Anglijos parduotuvėse galiu pasakyti, kad jos panašios. Skirtingi tik atlyginimai ir žmonių perkamoji galia. Tai ir yra didžiausia problema, dėl kurios žmonės išvažiuoja iš Lietuvos. Ar tai normalu, kad Anglijos fabrike nekvalifikuotą darbą dirbantis žmogus per savaitę uždirba tiek, kiek aukštuosius mokslus baigęs ir protinį darbą Lietuvoje dirbantis žmogus per mėnesį? Jei lietuviški atlyginimai pasivytų angliškus, tada ir į Angliją emigruoti nebūtų prasmės. Man patiko tai, kad atlyginimas Anglijoje mokamas kas savaitę. Todėl labai patogu susiplanuoti savaitės išlaidas nuomai, maistui, o likusią dalį atsėti. Susiplanuoti analogiškas išlaidas visam mėnesiui, mano manymu, yra sunkiau.

- Iš emigracijos grįžę lietuviai neretai sako, kad užsienyje lietuvis lietuviui yra vilkas. Ar ir jūs tai pajutote?

- Nors ir esu girdėjusi panašių palyginių, nei fabrike, nei mieste nesusidūriau su lietuviais, kurie man bandytų pakenkti ar linkėtų blogo. Nuomojaisi kambarį name, kuriame gyvena, rodos, penkios lietuvių šeimos, ir mes visi labai šauniai bičiuliuomės. Su kaimynais kartu gamindavome lietuviškus patiekalus, leisdavome laisvalaikį. Bostone užsimezgę draugiški santykiai su ten sutiktais lietuviais išliko ir man grįžus į Lietuvą: susirašinėjame, bendraujame socialiniuose tinkluose.

- O ar lengva emigrantams užsienyje išlaikyti lietuvišką tapatybę?

- Bostone dažnai skamba lietuvių kalba, nes ten gyvena labai daug lietuvių. Žmonės gaminasi lietuvišką maistą, bendrauja lietuviškai, domisi, kas vyksta Lietuvoje. Ir ypač džiaugiasi, kai pas juos koncertuoti atvažiuoja kokia nors grupė iš Lietuvos.

Švietimas Panevėžyje 1918-1940 m.

Panevėžio miestas 1918-1940 metais tapo vienu pagrindinių švietimo centrų Lietuvoje. Didesnis mokyklų tinklas buvo tik Kauno mieste.

Carinės Rusijos valdymo laikais Panevėžio mieste buvo tik kelios pradinės mokyklos. Jos veikė nuomojamose patalpose. 1918 metų sausio 1 dieną buvo atidaryta pirmą pradinė mokykla. Nuo 1919 metų ji buvo nuomojamose patalpose Šeduvos gatvėje 26, B.Kusinskio privačiame mediniame name. Mokyklos vedėjas buvo Juozas Balčiūnas.

Postūmis statyboms buvo 1920 metais sukurtas Lietuvos atstatymo komisariatas. Jis formavo statybų gaires visoje Lietuvoje. Nemažas dėmesys buvo skiriamas ir statyboms Panevėžio mieste. Deja, iš pradžių viskam labai trūko lėšų.

1922 metais buvo pradėta naujos šešių komplektų pradžios mokyklos statyba. Jai vieta parinkta Marijos ir Klaipėdos gatvių kampe, statyba labai rūpinosi Panevėžio miesto burmistras Bronius Adomulis. Pirmas žymesnis pastatas - tai 1-oji pradinė mokykla, Marijos gatvėje pastatyta 1923 metų pabaigoje. Šios mokyklos projekto autorius - miesto inžinierius Marijonas Stanevičius.

Pradinis mokslas Lietuvoje ir Panevėžyje trečiame dešimtmetyje tapo vis populiariesnis. Panevėžio mieste iki 1931 metų Panevėžio apskrityje jis tapo privalomas. Bet mokykloms labai trūko gerų patalpų. Kai kurios mokyklos jų iš viso neturėjo ir privalėjo nuomotis. Ypač prastomis sąlygomis dirbo 3-ioji pradžios mokykla.

1935 metais Ukmergės gatvėje buvo pastatytas pats moderniausias 3-iosios pradinės mokyklos pastatas Panevėžio mieste pagal statybos inžinieriaus Antano Gargaso projektą. Toje vietoje buvęs arklių turgus iškeltas į Margių gatvę. Mokykla pašventinta 1935 metų gruodžio 7 dieną. Statybos kainavo 253 tūkst. litų. Iškilimėse dalyvavo vidaus reikalų ministras Julius Čaplikas ir švietimo ministerijos atstovas. 1938 metais pagal statybos inžinieriaus A.Gargaso projektą pastatyta pradžios mokykla Danutės gatvėje. Ji tapo 1-ąja pradžios mokykla. Statybos kainavo 180-190 tūkst. litų. 1940 metais užbaigta ir 2-osios pradžios mokyklos statyba Maironio gatvėje. Nuo 1936 metų buvo įvestos šešių skyrių pradžios mokyklos.

Nuo 1915 metų spalio 1 dienos Panevėžyje veikė pirmoji Lietuvoje gimnazija, kurioje buvo dėstoma lietuvių kalba. Ją baigė daug garsių Lietuvos žmonių, o mokytojais dirbo Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Juozas Zikaras, Mykolas Karka ir kiti visai Lietuvai žinomi žmonės. Iki 1932 metų gimnazijoje atskirai buvo berniukų ir mergaičių klasės. Ypač gimnaziją išgarsino Meno kuopa.

Dalis pabėgėlių, grįžusių į Panevėžio miestą 1918 metų pabaigoje, buvo įpratę kalbėti rusų kalba, kuria jų vaikai mokėsi carinės Rusijos mokyklose. Atsižvelgdama į tai Lietuvos švietimo ministerija nusprendė atidaryti prie veikiančių valstybinių gimnazijų gretutines klases rusų kal-

▶ Panevėžio 1-osios pradžios mokyklos moksleiviai medelių sodinimo šventėje. XX a. 3 dešimtmetis

▶ Panevėžio valstybinės mergaičių ruošos mokyklos Velykų stalas 1934 m.

ba. Čia mokymas turėjo vykti pagal valstybinių gimnazijų programą. Panevėžyje prie valstybinės gimnazijos gretutinės klasės atidarytos 1919 metų sausio mėnesį. 1919 metų pabaigoje Panevėžio valstybinėje gimnazijoje gretutinėse klasėse mokėsi 276 mokiniai.

Pirmuoju direktoriumi tapo Petras Šernas. Iki 1925 metų gretutinėms klasėms vadovavo atskiras direktorius. 1925 metais įvesta bendra administracija su valstybine gimnazija, bet greitai gretutinėms klasėms paskirtas naujas direktorius. Gimnazijos direktoriais buvo P.Šernas, žinomi lietuvių visuomenės veikėjai Jonas Yčas, Konstantinas Šakenis, žinomas kalbininkas Juozas Balčikonis. Paskutiniu direktoriumi buvo žinomas istorikas ir vadovėlių autorius Karolis Kliuksinas. Belikus labai mažam mokinių skaičiui, Panevėžio valstybinėje gimnazijoje gretutinių klasių veikla buvo sustabdyta. 1928-1929 metais mokykla nustojo veikti.

1933 metų vasario 18 dieną kunigas J.Žitkevičius pašventino naujai pastatytus Panevėžio mergaičių gimnazijos rūmus. Dabar mergaitės mokėsi atskirai nuo berniukų. Projektą parengė žinomas architektas V.Landsbergis.

Didelis Mykolo Konkulevičiaus darbas - miškų technikos mokyklos

ikūrimas Panevėžyje. Ši mokykla pradėjo veikti 1921 metų gegužės 1 dieną. Ji rengė miškų ūkiui reikalingus specialistus. Iš pradžių kursuose mokslas tęsėsi aštuonis mėnesius. Jį sudarė šeši mėnesiai teorijos ir du mėnesiai praktikos. Buvo priimami baigusieji ne mažiau kaip šešias gimnazijos klases. Baigusiems keturias ar penkias gimnazijos klases buvo rengiami papildomi egzaminai. Vasaros atostogų metu vykdavo būsimųjų miškininkų praktika. Pirmąją laidą baigė 27 mokiniai. Baigusieji mokslus labai gerai pažymiais įgydavo I laipsnio miškų techniko teises. Keturiolika iš baigusiųjų dirbo miškų technikais ir taksatoriais. 1923 metais kursai tapo visateise Panevėžio miškų technikos mokykla. Dabar mokslas trukdavo jau visus metus. Nuo 1924 metų mokslas truko dvejus metus. Pirmieji Lietuvos miškotvarkininkai ir buvo Panevėžio mokyklos moksleiviai. Mokykla veikė iki 1926 metų liepos 1 dienos.

Panevėžyje mokytojų seminarija buvo įsteigta 1919 m. liepos 1 d. Kartais įsteigimo data nurodoma birželio 13 dieną, nes tą dieną seminarijos direktoriumi paskirtas žinomas lituanistas J.Balčikonis. Seminarija kūrėsi nuomojamose patalpose Marijos gatvėje. Iš pradžių stjo neturtingų miestiečių ir kaimiečių

vaikai, nes mokslas buvo nemokamas. Stodavo 14-16 metų vaikai, bet vienas kitas buvo sulaukęs ir 30 metų. 1936 m. paskutinę laidą baigė 29 seminaristės ir seminarija buvo galutinai likviduota.

Trumpą laiką, 1918-1919 metais, Panevėžyje veikė kunigo Juozapo Stakausko ir muziko Vlado Paulausko įkurta muzikos mokykla.

1927 metų gegužės 24 dieną Skaistakalnio dvaro patalpose buvo atidaryta vidurinė berniukų amatų mokykla. 1936 metais jie galutinai persikėlė į buvusios Panevėžio mokytojų seminarijos patalpas.

1927 metų spalio 3 dieną Panevėžyje pradėjo darbą Lietuvos švietimo draugijos dvimetė mergaičių amatų mokykla, rengusi amatininkes ir šeimininkes. Mokyklą įkūrė Švč. Nekaltosios Mergelės Marijos seserų tarnaičių kongregacijos seserys, kurioms vadovavo vienuolių bendruomenės sesuo Margarita Rimkevičaitė. Pirmąją mokyklos direktore paskirta Eleonora Porvanieckaitė. Buvo priimamos merginos nuo 14 metų, baigusios pradžios mokyklą. Nuo 1928 m. rudens, be įprastų bendrojo lavinimo dalykų, buvo mokoma specialiųjų dalykų: sukirpimo, siuvimo, audimo, nėrimo, knygrišties, rankdarbių, bažnytinių rūbų puošybos, skalbimo, virimo, kepimo, konservavimo, tvarkos bei maisto laiky-

mo. Pradėti dėstyti su žemės ūkiu susiję dalykai: daržininkystė, sodininkystė, bitininkystė, pienininkystė, gyvulininkystė bei paukštininkystė. Mokykla turėjo geras galimybes teikti praktinį lavinimą: sodą su šiltnamiais ir bitynu, pieninę, kitų ūkinių ir buitinių pastatų. Mokykla turėjo valstybinės mokyklos teises. 1935 metais pradėtas, o 1936 metais baigtas statyti didelis Panevėžio mergaičių amatų-ruošos mokyklos priestatas, jis pašventintas 1936 metų lapkričio 22 dieną.

Mieste veikė ir tautinių mažumų mokyklos. Iki 1930 metų veikė rusų pradinė mokykla. Ji prijungta prie 1-osios pradinės. Veikė lenkų pradinės mokyklos, o nuo 1919 metų vasario 7 dienos - lenkų gimnazija. Stiprios pozicijas mieste turėjo žydų bendruomenė. Veikė kelios žydų pradinės mokyklos. Jos keitė adresus. Buvo Ramygalos, Sodų gatvėje. Nuo 1920 metų veikė žydų gimnazija, nuo 1925 metų - žydų vidurinė mokykla. 1928 metais savo veiklą pradėjo žydų mergaičių gimnazija. Žydų vidurinė uždaryta 1935 metais.

Panevėžio mieste Respublikos laikais nebuvo valstybinių vaikų darželių. Jų tinklą koordinavo privačios struktūros. Du vaikų darželius 4-ojo dešimtmečio pradžioje Panevėžyje išlaikė Lietuvos vaiko draugijos Panevėžio skyrius. Jis daugiausia rūpinosi neturtingų vaikų šelpimu. Lietuvos vaiko draugijos Panevėžio skyrius veikė nuo 1931 metų kovo mėnesio. Šie darželiai buvo skirti varguomenės vaikams. Juos lankė darbininkų vaikai. 1935 metais duomenimis, pirmasis darželis įkurtas 1931 metų birželio 1 dieną. Šv.Vincento ir Paulo draugija išlaikė vaikų lopšėlį Tiškevičiaus aikštėje. Šis lopšelis veikė nuo 1920 metų. 1927 metais jo valdymą perėmė Šv.Vincento ir Paulo draugija. Iki 1937 metų šį lopšėlį lankė 514 kūdikių. Lopšelyje kai kurie vaikai buvo visai našlaičiai. Kai kurių motinos sėdėjo kalėjime. Dalis kūdikių buvo palikti tėvų. Draugijos lėšas gaudavo iš rėmėjų. Dalį jų skirdavo draugijoms ir miesto savivaldybė.

1930 metais Šv.Vincento ir Paulo draugija atidarė vaikų darželį Varnaičių gatvėje. 1933 metų spalio-lapkričio mėnesiais jis perkeltas į Šiaulių gatvę. 1933 metų lapkričio 26 dieną iškilmingai pašventintos šio darželio patalpos, pašventintas vaikų darželio naujas pastatas Šiaulių gatvėje 13. Šis gražus medinis pastatas pastatytas Šv.Vincento ir Paulo draugijos iniciatyva.

1933-1935 metais Panevėžyje veikė vaikų darželis inteligentų vaikams. 1939 metais buvo du Lietuvos vaiko draugijos darželiai - Senamiesčio ir Pušaloto gatvėse, o spalio-lapkričio mėnesiais Senamiesčio parapijos iniciatyva įsteigtas katalikų vaikams skirtas vaikų darželis.

Panevėžyje nemažai buvo ir kitų tautų. Prie žydų „Javnės“ gimnazijos buvo atidarytas vaikų darželis.

1939 metais veikė iš Klaipėdos atkeltas pedagoginis institutas. Tai buvo pirmoji aukštoji mokykla mieste.